

स्वच्छ चलन धोरण (Clean Note Policy)

प्रस्तावना :

चलनामध्ये रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया कडुन जारी केलेल्या १ रुपयामुल्यावरील छापील नोटा तसेच नाणी व केंद्र सरकारने जारी केलेल्या एक रुपये मुल्याची नोट व नाणी यांचा समावेश असतो. आर्थिक व्यवहारासाठी चलनाची आवश्यकता असते. एक वा अनेक कारणे तसेच प्रत्येक व्यक्तीची चलन ठेवणेची व हाताळणेची पध्दत यामुळे चलन प्रसंगी खराब होते. चलन आर्थिक व्यवहारात लगेच स्विकारले जावे यासाठी प्रत्येकाने त्याची काळजी घेणे व त्याचा आदर करणे आवश्यक आहे.

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया वेळोवेळी स्वच्छ चलन ओळखावे कसे यासंबंधी जनजागृती करित असते. त्याचाच एक भाग म्हणुन बँकेने स्वच्छ चलन धोरण (Clean Note Policy) तयार केलेले आहे. सदरचे धोरण ग्राहकांचे माहितीसाठी बँकेच्या शाखांकडे तसेच संकेत स्थळावर उपलब्ध ठेवणेत आलेले आहे.

- १) चलनी नोटांचे आयुष्य वाढणेसाठी घ्यावयाची दक्षता
  - नोटेवर काहिहि लिहू नये.
  - नोटेला अनेक घड्या घालू नयेत.
  - नोटेवर तेल किंवा चिकट पदार्थ सांडू नये.
  - कुकू/गुलाल/भंडारा-हळद नोटांस लावू नये किंवा त्यास दुर ठेवावेत.
- २) नोटांचे बंडल स्टेपल करू नये.
  - प्रत्येक मुल्याच्या १०० नोटा झाल्यानंतर त्यांचे बंडल करताना स्टेपल करू नये/केले जाणार नाही.
  - स्टेपल करणेऐवजी बंडल करताना रबरी किंवा पॉलिथिन बँड वापरणेत यावा/येईल.
- ३) चलनी नोटांचा हार करुन तो सत्कार प्रसंगी वापरणे किंवा पूजेसाठी वापरणे गैर आहे.
- ४) चलनी नोटांचा वापर खेळण्यामध्ये करणे गैर आहे.
- ५) नाणी व कमी मुल्यांच्या चलनी नोटा ग्राहकाकडुन स्विकारल्या जातील.
- ६) जीर्ण व मळलेली चलनी नोट/नोटा ग्राहकास/खातेदारास बदलुन दिल्या जातील. मात्र, तुकडे झालेल्या चलनी नोटा योग्य रितीने पाठीमागील बाजूस खाकी कागदपत्राची छोटी पट्टी करुन चिकटविलेल्या पाहिजेत. तसेच तुकडे हे त्याच अनुक्रमांकाच्या व मुल्याच्या चलनी नोटाचे पाहिजेत.
- ७) ग्राहकाचे माहितीसाठी नोटीस बोर्डावर शाखास्तरावर बँकेत स्टेपल न केलेले बंडल/न शिवलेले बंडल ग्राहकाकडुन स्विकारले जाणार नाही किंवा ग्राहकास बँकेकडुन दिले जाणार नाही.
- ८) ग्राहकांनी खात्यातुन पैसे काढल्यानंतर ज्यावेळी बँकेचा कॅशियर त्यांना पैसे देईल ते मोजून बरोबर असलेची त्याचवेळी खात्री करुन घेतलेनंतरच कॅश कौंटर सोडणेचे आहे. अशा आशयाची सूचना ग्राहकांचे माहितीसाठी नोटीस बोर्डावर प्रसिध्द केली जाईल.

९) बनावट चलनी नोटा ओळखणे

मोठ्या मुल्यांच्या नोटा बनावटरित्या बनवून त्या समाजकंटक काळा धंदा करणाऱ्या / दहशतवादी इत्यादी व्यक्तीकडून चलनात आणल्या जातात त्याला पायबंद घालणेसाठी बनावट नोटा ओळखणे अनुषंगाने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया कडून वेळोवेळी प्रसिध्द केल्या जातात.

- रु. २०००/- मुल्य व रु. ५००/- मुल्य
- मुल्याचा आकडा आरपार छापलेला. उजेडात नोट धरलेनंतर दिसणारा.
- नोट तिरपी केल्यानंतर सुरक्षा धागा हिरव्या ऐवजी निळा दिसतो.
- मुल्याचा आकडा देवनागरी लिपित लिहिलेला असतो.
- वाढत्या आकाराचे आकडे - डावीकडून वर आणि उजवीकडून खाली
- उजवीकडे अशोक स्तभांचे चिन्ह
- वचन व त्याखाली गव्हर्नर यांची सही
- महात्मा गांधीचे चित्र - बदललेल्या स्थितीत

सदरचे धोरण ३ वर्षांच्या कालावधीसाठी राहिल. मात्र, वरील धोरणामध्ये वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार जरूर ते बदल करण्याचा अधिकार संचालक मंडळास राहिल. तसेच प्रत्येक आर्थिक वर्ष संपल्यानंतर या धोरणाचा आढावा घेऊन त्यामध्ये प्रसंगी काही मुद्दे नव्याने समाविष्ट केले जातात. (Addendum), तर काही बाबी वगळल्या लागत असतील तर वगळल्या (Duodenum) जातात.

मा.संचालक मंडळ सभा दिनांक ३०/०४/२०१९ ठराव क्रमांक २२ अन्वये मंजूर